

**INTELLECTUAL HERITAGE OF YURIY BADZYO
AND PROBLEMS OF NATIONAL CULTURAL POLICY**

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СПАДЩИНА ЮРІЯ БАДЗЯ ТА ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ**

Кампо V. M. Кампо В. М.

*Ph.D. law Sciences, Associate Professor,
Public Figure*

*кандидат юридичних наук, доцент,
громадський діяч*

Кампо S. V. Кампо С. В.

*Attorney at Law, Public Figure
Kyiv, Ukraine*

*адвокат, громадський діяч
м. Київ, Україна*

Минає п'ять років як пішов у вічність Юрій Васильович Бадзьо (25.04.1936-01.09.2018; народився на Закарпатті) – видатний мислитель-шістдесятник, ідеолог українського державотворення і національно-визвольного руху, громадсько-політичний діяч. До сфери його наукових інтересів входили «політологія, політична філософія, філософія взагалі, конкретніше – стан, становище і перспективи нашого народу ...» [1].

Проте питання національної культурної політики – розвитку і захисту української мови й культури від русифікації у радянські часи, а також – формування нової культурної політики у незалежній Україні тощо займають важливе місце у роботах Ю. Бадзя. Нині у час агресивної війни імперської росії проти незалежної України надзвичайно цінним є з'ясування його позицій щодо подолання певних перешкод на шляху до утвердження культурної самостійності та незалежності країни.

Для Ю. Бадзя переломним у його житті став приїзд у 1961 році до Києва із Закарпаття на навчання в аспірантурі при Інституті української літератури АН Української РСР. Тут він зустрівся з першими українськими дисидентами-шістдесятниками – Іваном Світличним (1929-1992 роки), Михайлиною Коцюбинською (1931-2011 роки), Василем Стусом (1938-1985 роки) та іншими й став активним учасником їх руху.

У 1960-1980-х роках рух шістдесятників став явищем суспільно-політичного життя у радянській Україні, а його ідеї вийшли за її межі. Ю. Бадзьо та інші шістдесятники – вчені, митці, літератори – були справжніми Апостолами правди і свободи, які започаткували українське відродження, що базувалось на філософії поєднанні національних та європейських цінностей. Вони виступили як перша демократична опозиція радянській системі в Україні, опозиція, яка боролась за

демократичні свободи, українізацію її соціально-культурного життя та державну незалежність.

Відомо, що в 1965 році на прем'єрі кінострічки режисера С. Параджанова «Тіні забутих предків» Ю. Бадзьо був серед тих глядачів, які виступили із публічним протестом проти масових політичних арештів дисидентів в радянській Україні. У 1971 році він у публічному зверненні до IV з'їзду українських радянських письменників ставив питання про провінційність і вторинність української суспільно-культурної ситуації, що була породжена диктатурою компартії, яку він згодом назвав імперським комуністичним фашизмом [2, с. 17-18, 134].

Власне, сучасний рашизм – це російський варіант неокомуністичного фашизму, що фактично виріс на ґрунті (хто б подумав!) радянського антифашизму-«победобесія»! Цю ситуацію передбачав ще экс-прем'єр Великобританії Вінстон Черчіль (1874-1965 роки), який припускав, що після Другої світової війни наступне покоління фашистів/нацистів може сформуватись саме з антифашистів, зрозуміло, радянського формату.

Тому історична боротьба України проти фашистського рашизму також означає битву за вільну від його впливу сучасну українську мову та культуру, а також – звільнення культурної історії українців від негативу попередніх колоніальних епох. У 1979 році Ю. Бадзьо так описав цю історію радянських часів: «Сучасне історичне життя українського народу – це життя в умовах ідеологічного етноциду, політичної безправності, культурної вторинності, духовної незабезпеченості» [3, с. 339].

Однак після проголошення Незалежності України Ю. Бадзьо став активно формувати філософію нової культурної політики. У 1996 році він закликав: «Творімо Україну українську. Україну в собі і навколо себе» [3, с. 14]. Сьогодні його заклик перегукується з новим гаслом воюючої української нації: все буде Україна! Сам автор ідеї-заклику вважав, що мова йде про єдність України «демократично, гуманістично консолідованої з усіма національними громадами суспільства, тобто України нас усіх, незалежно від національного походження» [2, с. 46]. Насправді ідея про «українську» Україну фактично означає також її як «європейську» країну, так як за часів Незалежності поступово збільшувалась частка українців, які психологічно й морально відчували себе європейцями та розвивали певні європейські культурні традиції у сферах їх приватного і суспільного життя.

Демократичні ідеї «української України» Ю. Бадзя фактично відстоює Президент В. Зеленський (1978 р. н.) – глава держави, який у межах своїх конституційних повноважень виступає гарантом державного суверенітету і територіальної цілісності, прав і свобод людини і громадянина. Реалізація цих ідей забезпечує підтримку

держави та ЗСУ з боку народу, а також здійснення мрій поколінь українців, зокрема, про вступ України в ЄС і НАТО. З іншого боку, реалізацію ідей мислителя щодо відродження і всебічного розвитку української мови і культури, утвердження національної ідентичності українців тощо держава супроводжує проведенням послідовної політики деколонізації (дерусифікації) та декомунізації суспільно-культурного простору України.

Разом з тим, Ю. Бадзьо досить самокритично підходив до культурно-політичної ситуації в Україні у пострадянський період. У 2010 році він зазначав: «Ми відкрили історію минулого, але не доповнили, не продовжили її правдою про сучасне, тож наше майбутнє залишається темним, невизначеним і громадяни не пов'язують із ним своєї життєвої перспективи» [2, с. 133]. Бо як вважав мислитель, «новітній імперській ідеології підкорення України не протиставлено ідеологію українського права жити» [2, с. 142]. Сьогодні потужний спротив ворожій ідеології став реальністю і це тільки підтверджує правильність критичних ідей Бадзя.

Однією з важливих проблем культурно-політичного життя українців є кордоцентризм та його межі. Українці все ще, зокрема, голосують на виборах «серцем», а відтак спритні політики-популісти вміють їх схилити на свій бік, а потім – розчаровують. Ю. Бадзьо розглядав кордоцентризм як «переважання художнього сприйняття і мислення над конструктивізмом раціоналізму, споглядання – над дією, внутрішньої людини – над зовнішньою (спрямуванням назовні) – аксіоми нашої духовності, які мусимо враховувати, коли говоримо про стан і перспективи нації» [4] й позитивно його оцінював.

Проте з іншого боку, Ю. Бадзьо бачив суперечність між кордоцентризмом та «егоїстичним практицизмом політичного світу інших ...» [4]. Звичайно, що традиційний український кордоцентризм, який є продуктом замкнутого суспільного життя людей в окремих громадах, селах, хуторах тощо, завжди програвав чужому прагматизму. Відомо, що із зміною історичних епох й переходом суспільства до капіталізму кордоцентризм завдяки міській культурі доповнюється прагматизмом.

Так само і в Україні необхідно доповнювати кордоцентризм елементами прагматизму і це має бути організований процес, зокрема, за допомогою наукових, інформаційних та інших засобів. Сам Ю. Бадзьо був скоріше раціоналістом ніж кордоцентристом, так як сповідував філософію прагматизму, але захищав кордоцентризм як народну цінність. У сучасних українців взаємозв'язок між кордоцентризмом і прагматизмом стає все більш очевидним і це забезпечує їм адаптацію до суспільних змін, що відбуваються, зокрема, в умовах війни.

Серед інших культурно-політичних питань Ю. Бадзьо приділяв особливу увагу захисту української мови як однієї із головних засад державо- і націотворення. Особливо небезпечною, на його думку, в Україні стала ситуація після прийняття у 2012 році закону «Про засади державної мовної політики», яким український мовний простір був суттєво обмежений завдяки штучному розширенню мовних прав національних меншин.

В одному зі своїх інтерв'ю Ю. Бадзьо заявив: «Ситуація ускладнюється одним: політики з антиукраїнським духом спекулюють на проблемі мови, маючи до послуг цілу систему спекулятивної демократії, а українці не дають їм належної відповіді. У суспільстві панує інерція звичок та упереджень, і це в суспільстві з не сформованою правосвідомістю та катастрофічно підірваною мораллю»[1]. Таку відповідь дала Революція гідності 2013-2014 років, після якої цей закон був скасований парламентом.

Але суспільство – через повернення до влади старих політичних еліт – не зробило належних висновків і «політики з антиукраїнським духом» вижили, а правосвідомість і мораль народу певний час залишилися майже без змін. Тільки зараз, коли рашистська вояччина напала на незалежну Україну, відбуваються радикальні зміни в культурній політиці держави на краще і мабуть, назавжди: українській мові та культурі повертають їх законне місце у державному і суспільному житті, на фронті та в тилу, а культуру рашизму оголошено поза законом.

Одним із завдань культурної політики України є політика історичної пам'яті, що вимагає збереження пам'яті про Ю. Бадзя та інших шістдесятників задля їх увіковічення через освіту, науку, культуру, право тощо. Парламент мав би ухвалити акт про визнання демократичного руху шістдесятників в якості політико-ідеологічної основи українського відродження і державотворення 1960-1990-х років.

Адже Ю. Бадзьо та його побратими-шістдесятники не просто чинили екзистенційний опір російсько-радянській імперії, як це робили жертви Голодомору, а надавали пріоритет культурницькій та ідейно-політичній боротьбі. Такий акт мав би стати базою для створення та оновлення культурних інституцій, програм тощо, які необхідні для проведення різних державних і громадських заходів на вшанування пам'яті шістдесятників тощо.

Так, діючий міський музей шістдесятників у Києві, в якому зберігаються, зокрема, й архівні матеріали Ю. Бадзя та його однодумців, варто перетворити у Державний музей України як один з провідних музеїв держави. З відповідними філіями та архівами шістдесятників у всіх регіонах країни. Українське суспільство і світ мають знати, де витоки модерної української нації, її державності, культури і мистецтва, науки, освіти та інших гуманітарних дисциплін.

Мінкультури варто було б створити при вказаному Державному музеї Дослідницький центр руху шістдесятників, а разом з Міносвіти, Національною академією наук України тощо – підготувати багатотомну Енциклопедію цього руху тощо. У сфері гуманітарних наук повинно стати доброю традицією включати праці шістдесятників до списку використаної літератури – при підготовці наукових статей, дисертацій, дипломних робіт і т. д. А не так, як сьогодні – рідко хто з авторів-гуманітаріїв згадує їх праці, хіба що за винятком окремих вузьких спеціалістів, які вивчають рух шістдесятників.

У Франції немає жодної солідної наукової праці, наприклад, з правознавства без посилань на філософські праці Ж.-Ж. Руссо (1712-1778 роки) чи інших діячів, які надихали Французьку революцію 1789 року. Чому б українським вченим не віддавати належне провісникам нашої Революції Незалежності 1990-1991 років – Ю. Бадзю, Іванові Дзюбі (1931-2022 роки), Василю Лісовому (1937-2012 роки), Миколі Руденку (1920-2004 роки), та іншим, праці яких були її ідеологічним джерелом?

Без сумніву, інтелектуальна спадщина Ю. Бадзя з питань національно-культурної політики – в умовах її кардинальної зміни на користь української мови та культури – складає значний суспільний інтерес. Адже йдеться про непересічний досвід науковця і політв'язня, ідеї якого знайшли відображення в Декларації про державний суверенітет України 1990 року, Акті проголошення незалежності України 1991 року та актах законодавства про культуру, а нині служать ідейно-політичному забезпеченню перемоги над фашистським рашизмом.

Література:

1. «Мобілізуються тополі...» (інтерв'ю Юрія Бадзя для Інтернат-сайту «Нашої Укоаіни», 2 червня 2013 р.) <https://naspravdi.org/>
2. Бадзьо Ю. Бойові генерали, сивоусі парубки з української вулиці і троянська кобила історичного процесу. К.: 2010. – 152 с.
3. Бадзьо Ю. Право жити: Україна у складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму. – К.: Таксон, 1996. – 400 с.
4. Бадзьо Юрій. Воля жити – у свідомості права, перед лицем загроз і викликів часу. Лекція, виголошена на врученні Нагороди Фундації Омеляна і Тетяни Антоновичів. Київ, 26 травня 2000 р. – http://www.ji-magazine.lviv.ua/Promovy_laureativ_premii_Antonovychiv/Badzyo.htm